

Лариса Зуєва

кандидат юридичних наук, суддя
Одеського апеляційного адміністративного суду
E-mail: semenova.alla.vasilivna@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНА ЦІЛІСНА СИНЕРГЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ У СИСТЕМІ СУДДІВСЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація: В статті розглянуто сутність концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти. Доведено, що підґрунтям концептуальної моделі виступають принципи синергетики, якими канадські керівники суддівської освіти пояснюють ефективність реалізації «Десяти принципів соціального контексту суддівської освіти». Виявлено загальні закономірності використання концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти з позицій людиноцентричного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та синергетичного підходів. Пояснено зв'язок концептів-етапів, закономірностей та критеріїв «добročесності судді» в цілісному аспекті духовно-рефлексивного виміру психолого-педагогічної підготовки професійних суддів.

Ключові слова: синергетика, моделювання складних відкритих систем, психолого-педагогічна підготовка, концептуальна модель, професійний суддя.

Larisa Zueva

Candidate of Juridical Sciences, judge
Odessa Appeal Administrative Court
E-mail: semenova.alla.vasilivna@gmail.com

CONCEPTUAL INTEGRAL SYNERGETIC MODEL OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF PROFESSIONAL JUDGES IN THE SYSTEM OF JUDICIAL EDUCATION

Abstract: The article considers the essence of the conceptual holistic synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education. It is substantiated that the basis of the conceptual model is the principles of synergetics, which canadian leaders of judicial education explain through the effectiveness of the implementation of the "Ten principles of the social context of forensic education". The general patterns of the use of the conceptual linguistic synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education from the standpoint of human-centric, ac-syllogical, akmeological, andragogical and synergetic approaches are revealed. The connection of concept-stages, regularities and criteria of "judge's integrity" in the integral aspect of the spiritual-reflexive dimension of psychological and pedagogical training of professional judges is explained.

Keywords: synergetics, modeling of complex open systems, psychological and pedagogical preparation, conceptual model, professional judge.

© Лариса Зуєва, 2017

Лариса Зуева

**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ЦЕЛОСТНАЯ СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ МОДЕЛЬ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
СУДЕЙ В СИСТЕМЕ СУДЕБНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация: В статье рассмотрена сущность концептуальной целостной синергетической модели психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судебного образования. Обосновано, что основой концептуальной модели выступают принципы синергетики, которыми канадские руководители судебного образования объясняют через эффективность реализации «Десяти принципов социального контекста судебного образования». Выявлены общие закономерности использования концептуальной целостной синергетической модели психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судебного образования с позиций человекоцентрического, аксиологического, акмеологического, андрагогического и синергетического подходов. Объяснена связь концептов-этапов, закономерностей и критериев «добродетности судьбы» в целостном аспекте духовно-рефлексивного измерения психолого-педагогической подготовки профессиональных судей.

Ключевые слова: синергетика, моделирование сложных открытых систем, психолого-педагогическая подготовка, концептуальная модель, профессиональный судья.

Larisa Zueva

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Conceptual integral synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education”

Problem setting. Education and science lose their self-sufficiency in their own anthropological interpretations with the transformation into the leading instruction of info society (creative society). Their traditional interpretations can not fully capture education simultaneously in the fullness of its personal meanings, and in the context of social dimension as these dimensions describe the plurality of the contexts of the existence of the phenomenon of education, rather than the integrity of the elements of a single system. However, such an interpretation may be given by a synergetics, based on the description of systems in which the whole may acquire properties that none of its elements has.

Recent research and publications analysis. Synergetics can be used to explain the conditions for the existence of education with the increased number of attractors and to detect a set of opportunities at the points of bifurcation in favor of the formation and creation of certain educational processes. Life cycle (LC) modelling of such objects is most conveniently carried out with the help of Markov analysis methods that use a state diagram and transitions and simulate the aspects of the reliability of the system behavior in time. Structural analysis of Markov systems is based on the assumption that system as a whole can exist in different states, each of which is determined by a specific combination of able-bodied and disabling states of its elements.

Paper objective. To reveal the essence of the conceptual integral synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education.

Paper main body. Theoretical and methodological principles of complex open systems modelling, their philosophical conceptualization and generalization allowed to determine the

theoretical aspects of models of professional judges' psychological and pedagogical training in the system of judicial education of both Ukraine and Canada and gave grounds for the conceptual integral synergetic model characteristics of this training. In the aspect of our study, this modeling is based on the multichannel interaction of all subjects of professional judges' psychological and pedagogical training and contains interconnected dynamic conditions-resources for its realization.

- *perception by the judge of his own personality as an instrument of reflexive management of the behavior and activities of others,*
- *perception of the essence and peculiarities of pedagogical activity by judges-teachers,*
- *the development of techniques for managing interaction in the organization of adult learning process, which reflects the properties of self-organization as well as changes in educational needs, that enable to implement personal and professional-oriented adult education in modern conditions.*

We have chosen the principles of synergetics as the basis of the conceptual holistic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education. It should be noted that it is the synergetic effect that Canadian leaders of judicial education use to explain the effectiveness of the implementation of the "Ten Principles of the Social Context of Judicial Education" that became mandatory and that are currently used as a model for preserving and integrating the social context of judicial education in all forms of judges' professional training.

The affiliation of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education to the class of self-organized dynamic synergetic systems is explained by:

- a) the principle of structural-functional analogies;*
- b) the principle of separation of information communications within the system;*
- c) the principle of feedback.*

The implementation of the conceptual model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of Ukrainian judicial education on the basis of multichannel interaction of all its subjects involves the following stages: Stage I - cognitive and motivational stage; Stage II - diagnostic-and-target stage; III stage - steering-and-defining stage; IV stage - stage of correction and optimizing; Stage V - stage of summarizing.

The effectiveness of using the conceptual holistic synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education is ensured, firstly, by the fact that educational objects of various levels (from the level of the judge of the first instance to the macro level - the judges of the Supreme Court) can be considered from the positions manocentric, axiological, acmeological, andragogical and synergistic approaches; and secondly, social-educational systems have the following characteristics of behavior, such as: variability (dynamism); contradiction; tendency to change characteristics; the propensity of the environment (social context), which predetermine the choice of the method of their research.

These approaches, as well as fundamental researches in the theory and methods of professional education, revealing the general laws of the development of its systems, are also significant for the professional training of judges and formed the basis for the selection of a number of specific laws of a coherent synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education and interrelations with the principles that support them, which contributes to the success of psychological and pedagogical training of professional judges. The conceptual integral synergetic model of psychological and pedagogical

training of professional judges in the system of judicial education as a connection of concepts, regularities, stages and components of the model is presented.

Conclusions of the research. *Ambiguous dependence of the quantities is observed in any process, because in order to change the state of the object (integrity), time (response time) is always required, and the reaction of the object lags behind its causes (reformation of the judiciary system). The determination of the rank parameters in the aspect of the research will allow to construct a mathematical model of this process in the future. In these terms it is possible to say that the environment has a powerful influence on the integrity of the judge, but these influences are ambiguous. This is proved by the extrapolation of the geocivilizational reproduction cycle energy macromodel of the system of sustainable development.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Віртуальність та константність утворюють категоріальну опозицію, тобто є філософськими категоріями, які визначаються стосовно одна одної, аналогічно до такої категоріальної опозиції, як «форма-зміст». Віртуальна реальність може породити іншу таку саму, але наступного рівня, ставши стосовно неї константною реальністю. При цьому константна реальність першого рівня може «згорнутися», ставши віртуальним об'єктом нової константної реальності. Онтологічно немає обмежень на кількість рівнів ієрархії реальностей, але психологічно, тобто стосовно конкретної людини, актуально функціонують лише дві реальності n -го рівня – константна та віртуальна [13, с. 157].

З перетворенням на провідну настанову інфосоціуму (креативного суспільства) освіта та наука втрачають самодостатність власних антропологічних інтерпретацій. Їх традиційні інтерпретації не здатні повною мірою схопити освіту водночас як у всій повноті її особистісних смислів, так і в контексті соціального виміру – ці виміри описують плюральність контекстів існування феномену освіти, а не цілісність елементів єдиної системи. Проте таку інтерпретацію може надати синергетика, виходячи з опису систем, в яких ціле може набувати властивостей, яких не має жоден з його елементів [8], а також з точки зору інтерпретації динаміки нелінійних соціальних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Однією із методологічних настанов синергетики є та, що «хоча вибір у точці біфуркації (взагалі, в особливій точці) є випадковим, здійснюється він з даного набору можливостей, які визначаються характерними для даного середовища аттракторами (стан, в якому «притягуються») траєкторії руху у фазовому просторі). Окрім того, сама наявність вибору з двох або декількох визначених (але не будь-яких) можливостей вже характеризує середовище, в якому відбувається самоорганізація як цілісність» [7]. Таким чином синергетика може застосовуватися для пояснення умов існування освіти при підвищеній кількості аттракторів та вияву набору можливостей у точках біфуркації на користь становлення та створення тих чи інших освітніх процесів.

У разі припущення помилки людина отримує власний досвід, знання, вдосконалює шляхи реалізації запланованого. К. Мацусіта зазначає, що «враховуючи свої слабкості, ви можете відшукати найкращий шлях для докладання зусиль» [12, с. 91]. Наполегливість, цілеспрямованість, прагнення уникнути помилок передбачають внутрішню настанову людини на постійне самовдосконалення та самореалізацію.

Припущення помилки в контексті синергетичної парадигми можна тлумачити як набуття системою (суб'єктом навчання) стану динамічного хаосу. Хаос (втрата рівноваги, динамічної стійкості) відіграє конструктивну роль в освітньому процесі, адже стверджує необхідність боротьби варіативностей, наполегливості в навчанні, зусиль у на-

буття знань, вибору стратегій, в результаті яких постає інше цілісне, дисипативне, впорядковане уявлення про дійсність. Учень розглядається як система, що невпинно розвивається, вдосконалюється, здійснює обрання власного вектору з варіативного буття, багатофакторного середовища. Таке становлення особистості можливе та дійсне внаслідок відкритості, дисипативності, набуття творчої енергії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Одним з дієвих методів підвищення надійності відповідальних об'єктів є *структурне резервування* – введення додаткових резервних елементів структури, які при абсолютній надійності елементів вихідної системи не є функціонально необхідними [14]. Моделювання *життєвого циклу* (ЖЦ) таких об'єктів найзручніше здійснювати за допомогою методів марківського аналізу, що використовують діаграму станів і переходів і моделюють аспекти надійності поведінки системи в часі.

На жаль, інші методи аналізу надійності складних відкритих систем не завжди дозволяють врахувати складні стратегії саморозвитку [9]. Марківська система розглядається як набір елементів, кожен з яких може існувати тільки в одному з двох станів: непрацездатному або працездатному. Структурний аналіз марківських систем ґрунтується на тому припущенні, що система в цілому може існувати в різних станах, кожен з яких визначається специфічною комбінацією працездатного і непрацездатного станів її елементів [2, 21]. У випадковий момент відновлення або відмови хоча б одного елемента вся система може перейти з одного стану в наступний за часом. Найважливішим компонентом такого аналізу є прогноз розвитку/пошкоджень структури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкрити сутність концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Існує багато видів марківських моделей, частина яких найбільш підходить для прогнозування і оцінки надійності біосоціальних синергетичних систем. Зокрема, саме для таких цілей створювалася *емпірико-статистична* (ЕС) модель, робота якої побудована на безпосередній оцінці ушкоджень, що сталися в об'єкта при його пілотних випробуваннях [3]. Володіючи великим «практичним досвідом» з елементного прогнозування, така модель, на жаль, не може оцінити поточний стан системи у цілому, тим більше, ідентифікувати його відмови.

Напівмарківські (НМ) моделі створені для моделювання дискретних об'єктів в безперервному часі [15], однак для їх навчання необхідна інформація, отримана при практичних випробуваннях системи моделювання, що не завжди зручно, особливо на етапі проектування об'єкта. І, нарешті, *морфологічні* (МО) марківські моделі застосовні для ідентифікації станів складних систем, але малоприсадибні для моделювання життєвого циклу (ЖЦ) реальних об'єктів [2]. Таким чином, марківські моделі є універсальним засобом для вивчення і прогнозування багатьох динамічних процесів. Однак реальне застосування цього засобу в багатьох випадках обмежується відсутністю інформації про поведінкові тенденції в розвитку відповідних динамічних систем, а також дієвих і, головне, методів ідентифікації і інтегральної оцінки надійності пропонованих організаційних рішень, необхідних як при проектуванні, так і при управлінні складними системами.

Використання ентропії для оцінки та порівняння складних динамічних систем, «поведінка» яких має ознаки стохастичності, набуває все більшого поширення. Використання ентропії дає можливість при діагностиці оцінити стан системи одним числом, що грає в багатьох випадках головну роль, наприклад, при необхідності швидкого підбору варіантів конструювання навчальних планів або варіанту структурної перебудови

системи в управлінні [16]. Відтак, вирішення проблеми інформаційної підтримки прогнозування структурної надійності складних динамічних систем полягає у комплексному застосуванні марківських моделей різних типів для моделювання їх життєвого циклу. Така система підтримки прийняття рішень здатна ефективно функціонувати при структурному управлінні.

Теоретико-методологічні засади *моделювання складних відкритих систем*, їх філософське осмислення та узагальнення дозволили визначити теоретичні аспекти моделей психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади і дали підстави для характеристики концептуальної цілісної синергетичної моделі цієї підготовки.

Змістовно концептуальна цілісна синергетична модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти об'єднує такі *основні процеси*: постановка цілей, планування, навчання, управління, коригування.

В аспекті нашого дослідження означене моделювання ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх суб'єктів психолого-педагогічної підготовки професійних суддів та містить взаємозв'язані динамічні умови-ресурси її реалізації:

- *пізнання суддею власної особистості як інструменту рефлексивного керування поведінкою і діяльністю інших;*

- *пізнання суті й особливостей педагогічної діяльності суддями-викладачами;*

- *освоєння технік управління взаємодією при організації навчального процесу дорослих*, які віддзеркалюють властивості самоорганізації, відображають зміни освітніх потреб, що дозволяє здійснювати особистісне і професійно-орієнтоване навчання дорослих у сучасних умовах.

Підґрунтям концептуальної цілісної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти нами було обрано *принципи синергетики*. Зауважимо, що саме синергетичним ефектом канадські керівники суддівської освіти [20, с. 40] пояснюють ефективність реалізації *«Десяти принципів соціального контексту суддівської освіти»*, які стали обов'язковими, і наразі вони виступають в якості моделі для збереження та інтеграції соціального контексту такої освіти в усіх формах професійної підготовки суддів.

Належність психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти до класу динамічних синергетичних систем, що самоорганізуються, пояснюється:

а) принципом структурно-функціональних аналогій [5, с. 67];

б) принципом виокремлення інформаційних зв'язків усередині системи [10];

в) принципом зворотного зв'язку [19, с. 329].

Основною ідеєю зворотного зв'язку – ключового поняття, що характеризує функціонування та розвиток систем управління в живій природі, суспільстві, техніці, як вже було доведено нами, – є використання відхилення системи (об'єкта) від певного стану з метою створення управляючої дії [19, с. 329].

Поняття *концепція* (від лат. “*conceptio*” – розуміння, система) – певний спосіб розуміння (трактування) якого-небудь предмета, явища або процесу; основна точка зору на предмет; провідна ідея, провідний задум, конструктивний принцип у багатьох видах діяльності. *Концепт* (лат. “*conceptus*” – думка) – зміст поняття, його смислова наповненість у відверненні від конкретно-мовної форми його вияву (наприклад, смислове значення імені Місяць – природний супутник Землі); подія, а “події – це не поняття. Приписувана їм суперечність (маніфестуючи в понятті) є якраз результатом їх несумісності, а не навпаки” [6, с. 205]. Визначення „концепту”, як пише А.В. Семенова [17], за-

пропонував перекладач книги Ж. Делеза та Ф. Гваттарі “Що таке філософія?”, зрозумівши, що термін “поняття” не цілком відповідає сутності філософії цих авторів. “Концепт – спосіб подолання образів (асоціативних ідей) і абстракцій (впорядкованих ідей), щоб дістатися до ментальних об’єктів, які характеризуються як реальні істоти” [6, с. 205]. *Створення концепту*, на думку науковців [6, 17], не може зводитися тільки до: 1) спостереження (оскільки споглядання похідні по відношенню до концепту творчості); 2) рефлексії, яка властива не тільки навчанню; 3) комунікації (оскільки вона проводить тільки консенсус, а не концепт). Сказане підтверджує вислів Ф. Бекона: “... Відкриття нових речей необхідно шукати від світла природи, а не від темряви старовини” [4, с. 65]. У посткласичній методології *концепти* також розглядаються з позиції своєї функціональної завантаженості всередині наукового знання та як *системоутворювальні елементи концепції як особливої форми організації дисциплінарного (наукового) знання взагалі* [17]. Певним чином впорядкований та ієрархизований мінімум концепту утворює *концептуальну систему (схему)*, а знаходження необхідних концептів і встановлення зв’язків між ними утворює *суть концептуалізації*.

Концептуальні моделі мають справу з теоретичними структурами і можуть не мати аналога в реальному світі. Типовими концептуальними системами є системи наук, такі, як неевклідової геометрії, економічна теорія, загальна теорія відносності або теорія організації тощо [11]. В практиці управління до концептуальних можна віднести системи планів, обліку, класифікацію варіантів політики і процедур ухвалення рішень.

Віддзеркаленням концепцій на практиці є *емпіричні системи* – конкретні системи, що складаються з людей, матеріалів, машин, енергетичних ресурсів тощо; до них також належать інформаційні системи. У широкому значенні під концептуальною розуміють змістовну модель, що базується на певній концепції або точці зору. *Концептом* є змістовна модель, при формулюванні якої використовуються теоретичні *концепти і конструкти* даної предметної галузі знання [17]. Формулювання концепта нерідко є досягненням певного рівня абстрагування на шляху від попереднього опису об’єкта до його формальної моделі. Такі моделі реалізуються або у суто вербальній формі, або в змішаному вербально-візуальному уявленні [1]. Модель-концепт функціонує у середині сформованої концептуальної системи у режимі розуміння-пояснення, займає своє чітко позначене й обґрунтоване місце на тому або іншому її рівні. В цьому значенні вона *володіє певною онтологічною “наповненістю”*. Моделі-концепти підлягають “розгортанню” в систему, що забезпечує (в ідеалі) їх “виведення” на емпіричний рівень дослідження.

Таким чином, моделі-концепти визначають допустимий спектр різних шляхів динаміки системи, обмежений пізнавальною моделлю і можливостями засобів, що маніфестують концепт – синонімічним і антонімічним рядом, ключовим або тематичним [18]. Концептуальна модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти пояснюється відповідними механізмами, що розкривають її сутність та передбачають визначення *ціннісних, цільових та змістовних* концептів (*розуміння людських відносин; оволодіння судовими методами; екологічний та управлінський аналіз*).

Реалізація концептуальної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України на ґрунті багатоканальної взаємодії всіх її суб’єктів передбачає наступні етапи:

І етап – *когнітивно-мотиваційний* – підготовка викладачів до опанування педагогічними техніками: вміння керувати собою (емоціями, використовувати елементи акторської і режисерської майстерності у викладацькій діяльності; володіння культурою і технікою мови і мовлення, тощо); вміння взаємодіяти з іншими (*умінь педагогічного*

спілкування, комунікативного впливу; навичок створення сприятливого освітнього середовища співробітництва і взаємоповаги на морально-гуманістичній основі); прийняття різноманіття індивідуально-особистісних особливостей суб'єктів суддівської освіти, вивчення соціального контексту;

II етап – *діагностико-цільовий* – проведення *психолого-педагогічної діагностики* суддів з метою виокремлення труднощів, визначення ресурсів і допомоги у використанні знань про себе для саморозвитку, тощо;

III етап – *спрямовуюче-визначаючий* – раціональна побудова багатоканальної взаємодії всіх суб'єктів психолого-педагогічної підготовки суддів (вибір адекватних форм та методів навчання дорослих (моделювання освітніх траєкторій));

IV етап – *коректуюче-оптимізовуючий* – впровадження відповідних дисциплін, створення банку курсів навчання, залучення зовнішніх інформаційних ресурсів, внесення організаційних і змістовних змін у процес навчання (багатоаспектність і міжпредметна спрямованість їх застосування, прогнозування і психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді);

V етап – *узагальнюючий* – узагальнення цілеспрямованої діяльності щодо застосування цілісної синергетичної концептуальної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів всіма суб'єктами суддівської освіти (рефлексія, аналіз одержаних результатів тощо).

Зауважимо, що у системі канадської суддівської освіти існує аналогічна розробка програм психолого-педагогічної підготовки з урахуванням соціального контексту, яка складається з п'яти етапів і називається «п'ятиступінчатою»:

1) *курс розвитку навичок* триває три дні, серед основних також вивчаються інструкції з методів навчання дорослих;

2) *проекування і розробка* учасниками суддів соціального контексту суддівської освіти (програма для їх власного суду, включаючи використання оцінки потреб та консультативний комітет);

3) *презентація проекту програми* іншим учасникам другого етапу SCEP і обговорення зі зворотним зв'язком;

4) *представлення програми* або семінару для колег в місцевих судах (програми щодо вивчення питань бідності, грамотності, корінні проблеми, інвалідності, насильства);

5) звіт, що містить *зворотний зв'язок* від програми разом з оцінкою процесу і пропозиціями щодо поліпшення програми.

Як легко побачити, всі етапи схожі один з одним.

На нашу думку, ефективність використання концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти забезпечується, по-перше, тим, що освітні об'єкти різного рівня (починаючи з рівня судді першої інстанції і закінчуючи макрорівнем – судьями Верховного Суду) можна розглядати з позицій *людиноцентричного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та синергетичного* підходів; по-друге, соціально-освітні системи мають такі характеристики поведінки, як: мінливість (динамічність); суперечність; тенденція до зміни характеристик; схильність дії навколишнього середовища (соціальний контекст), що зумовлюють вибір методу їх дослідження.

Дані підходи, а також фундаментальні дослідження теорії і методики професійної освіти, що виявляють *загальні закономірності* розвитку її систем, є значущими і для професійної підготовки суддів. Вони виступили основою виокремлення низки специфічних закономірностей цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти і взаємозв'язаних з ними принципів, опора на які сприяють її успішності. Виокремлені закономірності (табл. 1) мають хара-

ктер статистичного твердження та залежатимуть від системоутворювального чинника – соціального контексту підготовки суддів. Вони виявляють собою необхідний, сутнісний, постійно повторюваний взаємозв'язок явищ реального світу та обумовлені описаними вище підходами.

Теоретико-методологічна основа (підходи, закономірності і принципи) визначає успішність застосування концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти і є опорою його практичної реалізації. Дані закономірності обумовлюють низку принципів, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Закономірності, підходи і принципи застосування концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти

<i>Закономірності</i>	<i>Підходи і принципи</i>
1	2
<i>Перша закономірність</i> – психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти поширюється на всі види їх життєдіяльності. Це всебічний, незворотний процес, який передбачає збереження суб'єктності судді та можливість його саморозвитку в сучасних умовах.	<i>Людиноцентричний підхід:</i> людина розглядається як неповторна унікальна цілісність, яка володіє невичерпними можливостями особистісного розвитку; спрямованість на гармонійний розвиток особистості як найвищу цінність суспільства.
<i>Друга закономірність</i> – психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти пов'язана з ненасильницьким способом формування цінностей із орієнтацію на загальнолюдські та світоглядні і спрямованістю на гармонійний розвиток особистості як найвищу цінність суспільства.	<i>Аксіологічний підхід:</i> орієнтація на загальнолюдські, світоглядні цінності; передбачає, що основою суддівської діяльності є чесність і моральність; сумлінне виконання обов'язків судді здійснювати правосуддя, підкоряючись тільки закону; справедливість.
<i>Третя закономірність</i> – у кінцевому результаті психолого-педагогічна підготовка професійних суддів приводить до такого стану суддівської системи освіти, який можна назвати множиною суб'єктних професійно-управлінських вершин з визначеними особливостями функціонування і перспективами особистісно-професійного розвитку його суб'єктів; орієнтує суддів на становлення власної акмеологічної позиції, акме-орієнтований саморозвиток, на здійснення акмеологічного супроводу руху суддів-слухачів до нових шаблів розвитку.	<i>Акмеологічний підхід:</i> самоорганізація життєвого часу, активність та внутрішня мотивація суб'єктів; особистісне самовизначення, самоактуалізація досвіду; самоосвіта, самодетермінація, самокорекція; орієнтація на особистісне зростання суб'єктів; розвиток креативного мислення, розвиток творчого потенціалу особистості.
<i>Четверта закономірність</i> – монополії на психолого-педагогічну підготовку професійних суддів не існує: можлива зміна консультанта як персоніфікатора підготовки; соціальним чинником, що	<i>Андрагогічний підхід:</i> невтручання, урахування індивідуального досвіду й потреб дорослої людини; стимулювання потреби в індивідуальному консультуванні, адже професійний стаж

<i>1</i>	<i>2</i>
<p>відіграє роль головної рушійної сили та домінує протягом усього періоду професійної підготовки суддів, є процес саморозвитку і самореалізації особистості.</p>	<p>не є тотожним професійному досвіду; вікового підходу: здатність дорослих до запам'ятовування з віком знижується; актуалізація результатів навчання, інтерсуб'єктивності; проблемно-ситуативна організація навчання (навчання не є основним видом діяльності дорослих), спільна діяльність у процесі навчання; перетворення навчання на засіб пізнавально-емоційного задоволення потреб його суб'єктів.</p>
<p><i>П'ята закономірність</i> – психолого-педагогічна підготовка професійних суддів є всебічним процесом з визначеною нерівномірністю: обов'язково передбачає гомогенізацію (уніфікацію) всіх видів професійної діяльності викладачів із збереженням елементів гетерогенності (неоднорідності), що забезпечує успішність саморозвитку суддів (іншими словами, психолого-педагогічна підготовка професійних суддів адекватно відповідає полікультурності середовища, соціальному контексту).</p>	<p><i>Синергетичний підхід:</i> взаємодія суб'єктів у системі суддівської освіти (суддів-викладачів та суддів-слухачів) розглядається як складна самоорганізована біосоціальна система, що перебуває у нерівновазі та володіє великими власними можливостями для саморозвитку за допомогою відкритої взаємодії з навколишнім середовищем і для якої існує декілька альтернативних шляхів розвитку; дослідження особистості як відкритої, цілеспрямованої системи; розгляд психолого-педагогічної підготовки професійних суддів як цілісної соціально-педагогічної динамічної системи.</p>

Визнання за процесом психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти статусу динамічного системного об'єкта на основі аналізу взаємозв'язків його структурних елементів; забезпечення цілісності функціонування у контексті множинних соціальних проєкцій; ієрархічної побудови системи; шляхів забезпечення дієвості, взаємоузгодженості всіх рівнів (горизонтальний – вертикальний), засобів реформування стану суддівської системи й надало можливості виявити ракурси розробки концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти, яку подано у табл. 2. як зв'язок її концептів, закономірностей, етапів та компонентів.

Концептуальна цілісна синергетична модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти

(зв'язок концептів-етапів, закономірностей та критеріїв «добročесності судді» в цілісному аспекті духовно-рефлексивного виміру)

Концепти-етапи	Закономірності	Критерії
ЦІЛЬОВИЙ I етап – когнітивно-мотиваційний – цільова підготовка викладачів до оволодіння педагогічними техніками, педагогічною майстерністю, конкретизацією соціального контексту	ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД: Перша закономірність – психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти поширюється на всі види життєдіяльності судді, адже це всебічний, незворотний процес, який передбачає збереження суб'єктності судді та можливість його саморозвитку в сучасних умовах.	1) Духовно-моральна дорослість. «Я сприяю духовному піднесенню іншого / Я не чиню нічого для духовного падіння іншого».
ПЛАНУВАННЯ II етап – діагностичний – проведення психолого-педагогічної діагностики суддів з метою виокремлення труднощів, визначення ресурсів і допомоги у використанні знань про себе для саморозвитку тощо	АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД: Друга закономірність – психолого-педагогічної підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти пов'язана з ненасильницьким способом формування цінностей із орієнтацією на загальнолюдські, світоглядні цінності та спрямованістю на гармонійний розвиток особистості як найвищу цінність суспільства.	2) Зосередження на самоті «емоційного Я» Свідома вільна самоорганізація на основі «Я прагну». «Я борюся зі своїми поганими поштовхами»
НАВЧАННЯ III етап – спрямовуюче-визначаючий – раціональна побудова багатоканальної взаємодії всіх суб'єктів підготовки (вибір адекватних форм та методів навчання дорослих (моделювання освітніх траєкторій), впровадження відповідних дисциплін, створення банку курсів навчання, залучення зовнішніх інформаційних ресурсів;	АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД: Третя закономірність – у кінцевому результаті психолого-педагогічної підготовки професійних суддів приводить до такого стану суддівської системи освіти, який є множиною суб'єктних професійно-управлінських вершин з визначеними особливостями функціонування і перспективами особистісно-професійного розвитку його суб'єктів; орієнтує суддів на становлення власної акмеологічної позиції, акмеорієнтований саморозвиток, на здійснення акмеологічного супроводу руху суддів-слухачів до нових шаблів розвитку	3) Добростверджуваль на позиція. «Я прагну творити Добро». «Я маю духовно-практичну позицію». «Я живу цінностями добра на рівні самосвідомості». Саме на цьому етапі й виявляється необхідною комунікативна допомога з боку колег-професіоналів, тощо.

<p><i>КОРИГУВАННЯ</i> IV етап – <i>коректуюче-оптимізовуючий</i> – внесення організаційних і змістовних змін у процес навчання (багатоаспектність і міжпредметна спрямованість їх застосування, прогнозування і психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді)</p>	<p><i>АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД:</i> <i>Четверта закономірність</i> - монополії на психолого-педагогічну підготовку професійних суддів не існує: можлива зміна консультанта як персоніфікатора підготовки; соціальним чинником, що відіграє роль головної рушійної сили та домінує протягом усього періоду професійної підготовки суддів, є процес саморозвитку і самореалізації особистості.</p>	<p>4) Соціально-вчинковий контекст. Самооцінювання духовно-відповідальної особистості професійного судді. «Природне призначення людини – бути духовною».</p>
<p><i>УПРАВЛІННЯ</i> V етап – <i>узагальнюючий</i> – узагальнення цілеспрямованої діяльності щодо застосування цілісної синергетичної концептуальної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів всіма суб'єктами суддівської освіти (рефлексія, аналіз одержаних результатів тощо).</p>	<p><i>СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД:</i> <i>П'ята закономірність</i> – психолого-педагогічна підготовка професійних суддів є всебічним процесом з визначеною нерівномірністю: обов'язково передбачає гомогенізацію (уніфікацію) всіх видів професійної діяльності викладачів із збереженням елементів гетерогенності (неоднорідності), що забезпечує успішність саморозвитку суддів (іншими словами, психолого-педагогічна підготовка професійних суддів відповідає полікультурності середовища, соціальному контексту).</p>	<p>5) Синергетична інтеграція духовно рефлексивних орієнтирів особистості і соціального контексту.</p>

У межах концепції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України щодо її впровадження шляхом уведення до робочої програми підготовки суддів нами запропоновані такі курси: “Психо-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді”, “Основи педагогічної майстерності суддів”, “Суддя і стрес: як його подолати”. Ми вважаємо, що для реалізації моделі обов'язково необхідно є відповідна підготовка викладачів, яка передбачає спеціальну підготовку за програмою науково-методичних семінарів для викладачів, що працюють над проблемою психолого-педагогічного супроводу суддів.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Неоднозначна залежність величин спостерігається в будь-яких процесах, так як для зміни стану об'єкта (добročесність) завжди потрібен час (час на реагування), і реакція об'єкта відстає від причин, що її викликають (реформування суддівської системи). Таке відставання тим менше, чим повільніше змінюються зовнішні умови. Однак, для деяких процесів відставання при уповільненні зміни зовнішніх умов не зменшується. У цих випадках неоднозначну залежність величин називають гістерезисною, а саме явище – *гістерезисом*. Визначення параметрів порядку в аспекті дослідження дозволить у перспективі побудувати математичну модель цього процесу.

З цих позицій можливо говорити про те, що оточуюче середовище має потужний вплив на становлення добročесності судді, але ці впливи є неоднозначними. Про це

свідчить екстраполяція геоцивілізаційної відтворювально-циклової енергетичної макромоделі системи сталого розвитку. Наочно це може пояснити явище гістерезису. *Гістерезис* (від грец. *Hysteresis* – відставання, запізнювання), – явище, яке полягає в тому, що величина, яка характеризує стан об'єкта, неоднозначно залежить від величини, що характеризує зовнішні умови (Суддівська система України). Гістерезис спостерігається в тих випадках, коли стан об'єкта (добросесність кандидата на посаду судді або судді) в даний момент часу визначається зовнішніми умовами не тільки в той самий, але й в попередні моменти часу (попередня суддівська система, життєвий шлях особистості).

Список літератури:

1. Андреев А. А. Педагогика высшей школы: новый курс / А. А. Андреев. М.: Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. 264 с.
2. Байхельт Ф., Франклин. П. Надежность и обслуживание. Математический подход. / М.: Радио и связь, 1988. 392 с.
3. Балан С. А., Становский А. Л., Халиль Ягхи. Статистические методы прогнозирования жизненного цикла сложных восстанавливаемых систем // *Труды Одесского политехнического университета*. Одесса. 2000. Вып. 3. С. 95 – 98.
4. Бэкон Ф. Сочинения в 2 т. / Фрэнсис Бэкон. – М.: [б. и.], 1972. Т. 2. 1972. С. 65.
5. Веденов А. А. Моделирование элементов мышления / А. А. Веденов. – М.: Наука, 1998. 123 с.
6. Делез Ж. Что такое философия? / Жиль Делез, Феликс Гваттари ; пер. с фр. и послесл. С. Н. Зенкина. Спб. : Алетейя, 1998. 288 с.
7. Добронравова И., Финкель Л. Динамический социум как среда социальной самоорганизации. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dobr-Finkel/socchas.htm>
8. Ершова-Бабенко И. В. Психосинергетика : монография / И. В. Ершова-Бабенко. Херсон : Изд-во «Гринь Д. С.», 2015. 488 с.
9. Князева Е. Н. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. М. : Наука, 1994. 236 с.
10. Кочергин А. Н. Моделирование мышления / А. Н. Кочергин. М. : Наука, 1969. 138 с.
11. Майданов А. С. Интеллект решает неординарные проблемы / А. С. Майданов ; РАН Ин-т философии. М. : Ин-т философии, 1998. 321 с.
12. Мацусита К. Принципы успеха / К. Мацусита. М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. 126 с.
13. Носов Н. А. Виртуальная реальность / Н. А. Носов // *Вопросы философии*. 1999. № 10. С. 152–164.
14. Острейковский В. А. Теория надежности. / В. А. Острейковский М. : Высшая школа, 2003. 408 с.
15. Рыков В. В., Ястребенецкий М. А. Регенерирующие процессы с несколькими типами точек регенерации // *Большие системы. Массовое обслуживание. Надежность*. – М. : Наука, 1970. С. 203 -208.
16. Савельева О. С., Оборський Г. О. , Котенко Н. А. Синергетический подход в моделировании марковских процессов // *Праці Одеського політехнічного університету : Науковий та наук.-виробн. збірник*. – Одесса: ОНПУ, 2011. – С. 164–168.

17. Семенова А. В. Теоретичні і методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Семенова Алла Василівна. Тернопіль, 2009. 663 с.

18. Хеллман Х. Ньютон против Лейбница : битва титанов // *Великие противостояния в науке. Десять самых захватывающих диспутов* ; [Great Feuds in Science : Ten of the Liveliest Disputes Ever] / Хал Хеллман М. : Диалектика, 2007. С. 320.

19. Энциклопедия кибернетики : в 2 т. / [отв. ред. В. М. Глушков]. К.: Укр. сов. энциклопедия, 1974 . Т. 2. ; [М-Я]. 1974. С. 329.

20. Lennox Brian W., Williams Natalie. Social context and judicial education in Canada. / Brian W. Lennox and Natalie Williams // *Judicial Education and Training. Journal of the International Organization for Judicial Training*. 2013. Volume 1, Number 1. August – P. 31-44.

21. Taylor H. M. Application of Markov techniques. / H. M. Taylor. The International Standard IEC 61165 (1995-01). 45 p.

References:

1. Andreev, A. A. (2002). *Pedagogika vysshej shkoly : novyj kurs*. [Pedagogics of higher education: a new course] М. : Moskovskij mezhdunarodnyj institut jekonometriki, informatiki, finansov i prava. [in Russian].

2. Bajhel't, F. (1988). *Nadezhnost' i obsluzhivanie. Matematicheskij pohod*. [Reliability and service. A mathematical trip.] М. : Radio i svjaz'. [in Russian].

3. Balan, S. A. (2000) *Statisticheskie metody prognozirovaniya zhiznennogo cikla slozhnyh vosstanavlivaemyh sistem*. [Statistical methods for forecasting the life cycle of complex recoverable systems]. Trudy Odesskogo politehnicheskogo universiteta. Odessa. Vyp. 3. pp. 95 – 98. [in Russian].

4. Bjekon, F. (1972). *Sochinenija v 2 t*. [Works in 2 tons.] М. Т. 2. S. 65.

5. Vedenov, A. A. (1998). *Modelipovanie jelementov myshlenija*. [Modeling of elements of thinking] М. : Nauka, 123 с. [in Russian].

6. Delez, Zh. (1998). *Chto takoe filosofija?* [What is philosophy?] Per. s fr. i poslesl. S. N. Zenkina. Spb. : Aletejja. Serija „Gallicinium”.288 с. [in Russian].

7. Dobronravova, I. *Dinamicheskij socium kak sreda social'noj samoorganizacii*. [Dynamic society as a medium of social self-organization.][Jelektronnij resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dobr-Finkel/socchas.htm> [in Russian].

8. Ershova-Babenko, I. V. (2015). *Psihosinergetika : monografija*. [Psychosynergetics: monograph] Herson : Izd-vo «Grin' D. S.». 488 с. [in Russian].

9. Knjazeva, E. N. (1994). *Zakony jevoljucii i samoorganizacii slozhnyh sistem*. [Laws of evolution and self-organization of complex systems] М. : Nauka. 236 с. [in Russian].

10. Kochepgin, A. N. (1969). *Modelipovanie myshlenija*. [Modeling of thinking] М. : Nauka. 138 с. [in Russian].

11. Majdanov, A. S. (1998) *Intellekt reshaet neordinarnye problemy*. [Intellect solves extraordinary problems]. RAN In-t filosofii. М. : In-t filosofii. 321 с. [in Russian].

12. Macusita, K. (2009). *Principy uspeha*. [Principles of success] М. : Al'pina Biznes Buks. 126 с. [in Russian].

13. Nosov, N. A. (1999). *Virtual'naja real'nost'. Voprosy filosofii*. [A virtual reality] # 10. pp. 152–164. [in Russian].

14. Ostrejkovskij, V. A. (2003). *Teorija nadezhnosti*. [Theory of reliability] М. : Vysshaja shkola. 408 с. [in Russian].
15. Rykov, V. V. (1970). *Regenerirujushhie processy s neskol'kimi tipami toчек regeneracii*. [Regenerating processes with several types of regeneration points] Bol'shie sistemy. Massovoe obsluzhivanie. Nadezhnost'. М. : Nauka. p. 203 – 208. [in Russian].
16. Savel'eva, O. S. (2011) *Sinergeticheskij podhod v modelirovanii markovskih proces sov*. [Synergetic approach in the modeling of Markov processes] Praci Odes'kogo politehničnogo universitetu : Naukovij ta nauk.-virobn. zbirnik . Odessa: ONPU. p. 164–168. [in Russian].
17. Semenova, A. V. (2009). *Teoretychni i metodychni zasady zastosuvannja paradyghmaljnogho modeljuvannja u profesijnij pidghotovci majbutnikh uchyteliv* [Theoretical and methodical ambushes of the stigmatization of the paradigmatic modularism in the professional preparatory majbutnih teachers]: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoji osvity. Ternopilj. 663 с. [in Russian].
18. Hellman, H. (2007). *N'juton protiv Lejbnica : bitva titanov*. [Newton vs. Leibniz: The Battle of the Titans] Velikie protivostojanija v nauke. Desjat' samyh zahvatyvajushhih disputov. М. : Dialektika. S. 320. [in Russian].
19. *Jenciklopedija kibernetiki* [Newton vs. Leibniz: The Battle of the Titans]. v 2 t. К. : Ukr. sov. Jenciklopedija. Т. 2. ; [М-Я]. p. 1974. Z29.
20. Lennox Brian W., Williams Natalie. (2013). Social context and judicial education in Canada. / Brian W. Lennox and Natalie Williams // *Judicial Education and Training. Journal of the International Organization for Judicial Training. Volume 1, Number 1. August P. 31-44.*
21. Taylor H. M. Application of Markov techniques. The International Standard IEC 61165 (1995-01).

Стаття надійшла до редколегії: 22.10.2017